

te openen Tweede Front geïnterpreteerd werd, was eigenlijk niet meer dan een bevestiging van die verwachting. Nòg een bezettingswinter, even bar als die van ’41-’42? Verdere verarming? Weer tienduizenden arbeiders naar Duitsland? Voortgezet getreiter door NSB’ers en andere ‘foute’ elementen met hun hele sleep van akelige Nazi-organisaties: Landstand, Arbeidsfront, Winterhulp, Volksdienst, Kultuurkamer? Dat mòcht niet, dat kòn niet. Velen hadden al bij het begin van de zomer van ’42 het gevoel dat zij in een onleefbare wereld beland waren; dat gevoel was door de intimiderende maatregelen die de bezetter getroffen had, nog belangrijk versterkt: de executie, eerst van Sneevliet en de zijnen, nadien van twee-en-zeventig, vervolgens nog eens van vier-en-twintig OD’ers; daarna het met list wegvoeren van alle Nederlandse beroepsofficieren, het als gijzelaar arresteren van vele honderden vooraanstaanden. Twee jaar bezetting – neen, er mocht geen *derde* jaar aan toegevoegd worden! ‘Slapeloos liggen we te woelen, lange uren van de nacht, door de ellende die ons benauwt en van alle rust berooft’, schreef eind juli een met het verzet samenwerkende ambtenaar van het gewestelijk arbeidsbureau-Zwolle in zijn dagboek – ‘O, wij hijgen naar de bevrijding . . .’¹

De meeste illegale bladen gingen er van uit dat die bevrijding niet lang op zich zou laten wachten. *Vrij Nederland* leidde in juni uit de Britse berichtgeving af dat er geen reden was, ‘te twijfelen aan de komst der invasie. *Die komt zeker* en hoogstwaarschijnlijk deze zomer.’² Eind juli sprak het blad de verwachting uit, ‘dat de eerstkomende weken voor de toekomst van ons land van het allergrootste belang zullen zijn.’³ Eveneens eind juli publiceerde *Het Parool* ‘aanwijzingen voor de burgerbevolking in geval van invasie’, een en ander gebaseerd op ‘de grote waarschijnlijkheid van een spoedige Engelse landing’:

‘Alle mogelijke hulp aan de invasiesoldaten moet gegeven worden door levensmiddelen, fietsen, inlichtingen te verstrekken. Vergeet niet dat ge dan vaak staan zult tegenover een dier dappere Hollanders die in Engeland thans onze bevrijding voorbereiden. Wijs daarentegen de Duitsers verkeerd de weg, hak zo mogelijk hun vele richtingsborden om of, nog beter, stel deze een kwart of een halve slag om. Maak hen nerveus door verkeerde inlichtingen, vertel aan elke Duitser, dat ge iemand bent tegengekomen die u vertelde dat hij daarginds Engelse parachutisten en vliegtuigen zag neerkomen’⁴

– wie deze en dergelijke instructies in de illegale pers las, haakte naar het

¹ A. van Boven (ps. van A. van de Kamp): *Jan Jansen in bezet gebied. Oorlogsdagboek van een ambtenaar* (1946), p. 159 (30 juli 1942). ² *Vrij Nederland*, II, 12 (begin juni 1942), p. 8. ³ A.v., II, 17 (23 juli 1942), p. 5. ⁴ *Het Parool*, 41 (25 juli 1942), p. 2.